

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้ ได้มีแนวความคิดใหม่ในการพัฒนาที่เน้นความสำคัญของ เอกอัตโนมัติ คือ ต้องการให้บุคคลแต่ละคนได้รับผลของการพัฒนาอย่างทั่วถึง เพราะถ้าหากแต่ละบุคคลอยู่ดีกินดี โดยทั่วหน้าแล้ว สังคมส่วนรวมก็ย่อมพัฒนาไปด้วยแนวโน้มของการพัฒนา จึงเน้นในเรื่องการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ (Basic Human Needs) คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยาภัณฑ์ และรวมไปถึงการได้รับการศึกษาอย่างพอเพียง เพื่อให้ทุกคนมีสุภาพ ความเป็นอยู่ที่สมศักดิ์ศรี มีความรู้ ความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ ทฤษฎีความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs Approach) นี้ นางพึ่งเรียกว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมุ่งที่จะให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม มีความปลดปล่อยในชีวิต และทรัพย์สิน มีเสรีภาพที่จะดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางที่ตนต้องการ มีโอกาสที่จะใช้พลังความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ อีกทั้งต้องได้รับการยอมรับนับถือว่า เขายังเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นผู้ที่มีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง (Streeten 1978: 119-128; สมพร แสงชัย 2522: 103-149; ฤทธิ์ ศิริมาตย์ 2525: 70-72 อ้างถึงใน ชิรวัฒน์ นิจเนตร 2528: 20)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า แนวคิดด้านการพัฒนาที่ยอมรับกันมากที่สุดในประเทศไทย ปัจจุบันนี้ คือ ความที่ ชิรวัฒน์ นิจเนตร (2528: 20) กล่าวว่า “การพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของคนให้เขามีความสามารถความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ถูกต้องในอันที่จะยกระดับมาตรฐานการครองชีพของตนเอง รู้จักแก้ปัญหา และใช้พลังความสามารถที่มีอยู่ในการพัฒนาตนเอง และสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ให้เจริญก้าวหน้าได้ และสืบเนื่องจากกระแสรัฐมนตรีได้มีมติกำหนดโครงการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ (ป.ร.) พ.ศ.2528-2530 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อเร่งรัดพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติให้บรรลุถึงขั้นความจำเป็นพื้นฐาน (จปธ.) ภายในปี พ.ศ.2530 และจากการที่จังหวัดและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ผนึกกำลัง

ร่วมรณรงค์การรู้หนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2527-2529 เป็นผลให้มีผู้รู้หนังสือเพิ่มขึ้น ตลอดจนมีพื้นที่ปลอดญี่มี่รู้หนังสือ ตามมัญชีรายชื่อกลุ่มเม้าหมาย เพิ่มขึ้น เพื่อบังกันการล้มหนังสือ และเพื่อเร่งรัดให้กิจกรรมการพัฒนาชนบทบรรลุความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการบูรณาการคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ จังหวัดต่าง ๆ จึงได้พยายามจัดกิจกรรมต่อเนื่องขึ้น เช่น การจัดทำเอกสารเสริมการอ่าน โดยผ่านที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ที่บ้านหนังสือเคลื่อนที่ ตลอดจนการรวมกลุ่มผู้เรียน เพื่อให้การศึกษาต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีประโยชน์แก่ผู้ผ่านการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ และประชาชนทั่วไปมาก (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2529: 1) และเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่อง ดังกล่าว จึงได้จัดโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท (สคช.) ขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ (ครช.) และเป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนและเสริมโครงการบูรณาการคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ โดยมุ่งนำเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน มาใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต ชาวชนบท ตามแนวทางการแก้ปัญหาในแผนพัฒนาชนบทในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) คือ แนวทางที่ 5 ระบุว่า “การแก้ไขปัญหา การขาดแคลนความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเอง ครอบครัวและชุมชน ดำเนินการโดยเน้นกลุ่มเม้าหมายประชาชน ในชนบทที่ยังอยู่ในสภาพที่ช่วยตัวเองได้น้อย ให้มีโอกาสได้รับความรู้เรื่องที่จำเป็นต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือตนเองให้มากขึ้น (ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ 2529: 22-23)

ปัจจุบัน งานพัฒนาชนบทที่ดำเนินการโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนต่างรับภาระหนักทั้งปัจจัยด้านกำลังคนและงบประมาณที่มีจำกัดไม่พอเพียงกับความต้องการของประชาชนในชนบท รัฐบาลเริ่งเห็นความสำคัญของปัญหานี้ จึงพยายามหาแนวทางให้ประชาชนในชนบทรู้จักช่วยตนเอง ให้ได้มากที่สุด ใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์ ดังหลักการสำคัญประการหนึ่งของนโยบายการพัฒนาชนบท คือ “การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น นับตั้งแต่การรู้สภาพปัญหา การหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งริเริ่มดำเนินการแก้ปัญหาของตน เองและชุมชนในส่วนที่สามารถกระทำได้ ทั้งนี้รัฐจะเข้าไปกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐ ประชาชน และภาคเอกชนให้มากขึ้น” (ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ, 2529: 33) โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากร

มนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่จะเป็นผู้ทำให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน จากบทบาท และความสำคัญของ "มนุษย์" ดังที่ได้กล่าวไว้ จึงทำให้การดำเนินงานในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงต้องอาศัยสื่อบุคคลเป็นแก่นนำไปสู่ความสำเร็จของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ แทนทั้งสิ้น สื่อบุคคลดังกล่าวทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชนอันได้แก่ พัฒนากร สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ผู้สื่อข่าวสาธารณะ (ผสส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เกษตรกรผู้นำ (กน.) และอาสาสมัครทางการศึกษา (อ.กศ.) เป็นต้น

ดังนั้นโครงการล่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อชาวชนบท จึงอาศัยสื่อบุคคลนี้ เองที่จะนำความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายของโครงการ ซึ่งสื่อบุคคลดังกล่าวนี้เรียกว่า "อาสาสมัครล่งเสริมคุณภาพชีวิต" (อศช.) โดยมีบทบาทหน้าที่สำคัญคือ ประสานงาน สำรวจปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้ รวมกลุ่มชาวบ้าน ติดต่อวิทยากรมาให้ความรู้บางเรื่อง ช่วยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการพบกับนักอภิปรายปัญหา ติดตามอุปผลการทำกิจกรรมของชาวบ้าน และรายงานผลการจัดกิจกรรม ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อาสาสมัครล่งเสริมคุณภาพชีวิต เป็นบุคคลที่ช่วยให้คนในหมู่บ้านเกิดการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในที่สุด โดยผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครล่งเสริมคุณภาพชีวิตนี้ จะมิได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นพื้นฐานใจศึกษาว่า บุคคลที่ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครล่งเสริมคุณภาพชีวิตซึ่งมีพื้นฐาน ด้าน เพศ อายุ สถานภาพทางสังคม ระดับการศึกษา และอาชีพหลักของอาสาสมัครที่แตกต่างกันนี้มีสิ่งใดเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการล่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาสาสมัครในโครงการนี้ร่วม โครงการล่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท ในปี พ.ศ.2529 ของจังหวัดนครราชสีมาและเป็นจังหวัดที่ปลดผู้ไม่รู้หนังสือเป็นจังหวัดแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรมต่อเนื่องจากโครงการรณรงค์เพื่อรู้หนังสือแห่งชาติ เพื่อให้ประชาชนเหล่านี้ได้สามารถพัฒนาทักษะการอ่านเขียน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการล่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบทในจังหวัดนครราชสีมา ผลสรุปจากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการล่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท อันจะทำให้บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางของการล่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาเป็นอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาชนบท ตลอดจนการใช้ชื่อบุลเพื่อการกำหนดบทบาทและการกระบวนการอบรมอาสาสมัครล่งเสริมคุณภาพชีวิตให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ประสิบทุกด้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการส่ง เสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท จังหวัดนครราชสีมา ในด้านความต้องการส่วนบุคคลของอาสาสมัคร ด้านความทันสมัย ด้านผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ด้านอิทธิพลของบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น และด้านสื่อมวลชนต่าง ๆ
2. เพื่อเบรริยบเทียบปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการส่ง เสริมคุณภาพชีวิต เพื่อชาวชนบท จำแนกตาม เพศ อายุ สภานภาพทางลังคม ระดับการศึกษา และอาชีพ หลักของอาสาสมัคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. อาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพชีวิต (อศช.) เป็นอาสาสมัครเฉพาะโครงการนำร่องโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท จำนวน 460 คน โดยอาสาสมัครผู้ให้ล้มภาร์จะต้องผ่านการอบรมจากศูนย์การศึกษาอกโกรง เรียนจังหวัดนครราชสีมา
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการส่ง เสริมคุณภาพชีวิต เพื่อชาวชนบทเฉพาะในด้าน ความต้องการส่วนบุคคลของอาสาสมัคร ด้านความทันสมัย ด้านผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ด้านอิทธิพลของบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น และด้านสื่อมวลชนต่าง ๆ

3. ตัวแปรที่วิจัยมีดังนี้

- 3.1 ตัวแปรที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของอาสาสมัคร ได้แก่
 - เพศ
 - อายุ
 - สภานภาพทางลังคม
 - ระดับการศึกษา
 - อาชีพหลัก
- 3.2 ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท ในด้านต่าง ๆ ได้แก่
 - ด้านความต้องการส่วนบุคคลอาสาสมัคร
 - ด้านความทันสมัย

- ด้านผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- ด้านอิทธิพลของบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น และ
- ด้านสื่อมวลชนต่าง ๆ

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท ผลการวิจัยที่ได้รับอาจมีลักษณะเฉพาะและศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น การนำผลวิจัยไปใช้ในกรณีอื่น หรือในพื้นที่อื่น ๆ ควรคำนึงถึงข้อจำกัดนี้ด้วย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้ตรงกัน ผู้วิจัยขอกำหนดความหมายและขอบเขตของคำไว้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อชาวชนบท หมายถึง ส่วนประกอบสำคัญที่มีผลในการส่งเสริมให้บุคคลตัดสินใจเป็นอาสาสมัคร โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ในที่นี้จำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความต้องการส่วนบุคคลของอาสาสมัคร 2) ด้านความทันสมัย 3) ด้านผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4) ด้านอิทธิพลของบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น และ 5) ด้านสื่อมวลชนต่าง ๆ

2. อาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพชีวิต (อศช.) หมายถึง บุคคลที่สมัครใจเข้าเป็นอาสาสมัครในโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจะเป็นบุคคลที่ช่วยให้คนในหมู่บ้านเกิดการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตในที่สุด

3. โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท หมายถึง โครงการที่ดำเนินการต่อเนื่องจากโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติโดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งดำเนินการในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2530-2534 เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต จัดสภาพการเรียนรู้ในโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้เป็นไปตามนโยบายแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ ๖

4. "ระดับการศึกษา" หมายถึง ระดับการศึกษาขั้นสูงสุดของอาสาสมัคร

5. "สถานภาพทางสังคม" หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ, ผู้นำทางศาสนา เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุ และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น กนช., ทส.ปช., ลส.ชบ., ผสส., อช. ผู้จัดการกองทุน เกษตรกรผู้นำประชานกลุ่มสตรี ประชานกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

6. "อาชีพหลัก" หมายถึง อาชีพที่ทำรายได้สูงสุดให้กับครอบครัวของอาสาสมัคร

7. ความต้องการส่วนบุคคลของอาสาสมัคร หมายถึง แรงจูงใจทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลที่เกิดขึ้นแล้ว บุคคลมักจะหาทางตอบสนองโดยการทำพฤติกรรม

8. ความทันสมัย หมายถึง คุณลักษณะทางด้านจิตใจ ความนิยมและพฤติกรรม อันได้แก่ การเป็นผู้มีความพร้อมในการยอมรับประสบการณ์ใหม่ ๆ มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความเจริญทางความคิด มีการรับทราบข่าวสาร ทางด้านเวลาจะมีความสนใจต่ออนาคตมากกว่าอดีต มีเบ้าหมายในชีวิตของตน เองที่จะทำอะไรอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและต่อกิจกรรมอื่น ๆ เช่นในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล มีความมุ่งหวังในด้านการศึกษาและอาชีพ และมีความเคารพในลิทธิผู้อื่น

9. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ หมายถึง ความคาดหวังของอาสาสมัครที่จะได้รับผลประโยชน์บางประการหลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ซึ่งได้แก่ ได้รับความรู้ใหม่ ๆ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ได้รับความศรัทธาเชื่อถือจากชาวบ้าน เป็นที่รู้จักของคนในท้องถิ่นมากขึ้น เป็นแนวทางที่จะทำกิจกรรมอย่างอื่นในท้องถิ่นของตนต่อไป ตลอดจนการได้รับเกียรติคุณมัตต์ จากผู้ว่าราชการจังหวัด

10. อิทธิพลของบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่น หมายถึง สื่อบุคคลในท้องถิ่นที่มีอิทธิพลทำให้อาสาสมัครตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต สื่อบุคคลตั้งกล่าวไว้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสหรือพระภิกษุ ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ผู้ประสานงาน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตลอดจนครู เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง หรือผู้เฒ่า-ผู้แก่ที่นับถือในหมู่บ้านของท่าน

11. สื่อมวลชนต่าง ๆ หมายถึง ประเภทของสื่อมวลชน เช่น จากหน่วยประชาสัมพันธ์ เคลื่อนที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา หอกระจายข่าว ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน วิทยุ โทรทัศน์ ไปส stereovideo เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล ชักจูงหรือโน้มน้าวใจให้อาสาสมัครตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อชาวชนบท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลให้อาสาสมัครตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อชาวชนบท
2. นำผลการวิจัยไปประกอบการวางแผน และดำเนินงานในการพัฒนาชนบทโดยใช้อาสาสมัครได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. นำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอาสาสมัครทางการศึกษา เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้อย่างมีคุณภาพ

ศูนย์วิทยบริการ
และการสนับสนุนวิชาการ